

Ar sulauksime pigesnės šilumos?

2011 m. spalio 5 d. Vilniuje vyko energetikos konferencija „Kodėl nepinga šildymas Lietuvoje“. Toks buvo renginio pavadinimas. Tačiau neapsiriktume jį pavadinę tarptautine moksline praktine konferencija, kadangi tai patvirtina platus suinteresuotų dalyvių sąrašas: centralizuoto šilumos tiekimo sistemos darbuotojai, rajonų ir miestų savivaldybių vadovai, daugiabučių namų gyventojų atstovai, energetikos specialistai, ekonomistai, mokslininkai, Europos Sąjungos, Pasaulio banko atstovai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Seimo nariai.

Renginio tikslas – paskatinti teigiamus pokyčius šilumos ūkyje bei sumažinti būsto išlaikymo kaštus. Konkrečiais pavyzdžiais parodyti, kaip šilumos kainos ir šilumos suvartojimas buvo sumažintas daugelyje ES valstybių, kaimyninėje Lenkijoje, kai kuriuose Lietuvos miestuose ir rajonų centruose.

Taip šio plataus renginio esmę apibūdino patys organizatoriai – Lietuvos savivaldybių asociacija ir Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija.

– Renginys buvo naudingas, aktualus ir sėkmingas, – teigė ne vienas dalyvis. – Jo privalumas yra tas, kad neapsiribota pranešimais. Vyko gyva diskusija. Jeigu pasitaikydavo abejotinų ar nepakankamai aiškių teiginių, tuoj pat buvo prašoma atsakyti tiksliau, o ginčijantis gimsta tiesa. Pagaliau daug pasako tas faktas, jog erdvi „Radisson SAS BLU“ viešbučio konferencijų salė buvo pilnutėlė, kurioje telpa daugiau kaip 600 dalyvių. Pateikta vertingų minčių, dalykinių pasiūlymų. Lieka tikėtis, jog didelės rengėjų pastan-

gos nenueis veltui. Tegul aukščiausios institucijos, kurių valioje priimti sprendimus, dar sykį išgirs ir suvoks, jog yra kelių greičiau pasiekti visuomenės laukiamą tikslą. Kiek galime būti šilumos kainų „rekordininkai“ blogiausia šio žodžio prasme?

Visiems konferencijos dalyviams įsiminė Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos (LŠTA) prezidento Vytauto Stasiūno mintis iš jo įžanginio žodžio:

– Lietuvos šilumos ūkis turi bene pačią aiškiausią perspektyvą lyginant su kitais energeti-

kos sektoriais, – teigė LŠTA prezidentas. – Jei kai kuriose energetikos srityse vis dar ieškoma sprendimų, tai kiekvienas šilumininkas puikiai žino du strateginius tikslus, kuriuos pasiekus šilumos vartotojui iškart palengvėtų mokesčių našta. Pirmia. Pakeisti brangų ir nuolat brangstantį importinį dujų kurą į vietinį atsinaujinantį biokurą, kurio ištekliai gali visiškai patenkinti krašto šilumos ūkio poreikius. Antra. Atnaujinti (modernizuoti) daugiabučius gyvenamuosius namus ir taip ženkliai sumažinti šilumos suvartojimą.

LŠTA prezidentas sakė, jog, įgyvendinus modernizavimo projektą, šilumos vartotojas, kuris šiandien už dviejų kambarių buto šildymą moka vidutiniškai daugiau nei 400 Lt, gautų trim ketvirtadaliais mažesnes sąskaitas. Tokių atnaujinimų, apšiltintų namų yra mūsų miestuose. Yra pavyzdžių palyginti, kaip tos pačios gatvės kaimyninio modernizuoto namo gyventojai gauna triskart mažesnes sąskaitas už šilumą. Deja, tai tik pirmosios kregždės ir visuotinis atnaujinimas vis tebetrypčioja prie starto linijos.

Kadangi minėtas antrasis strateginis uždavinys – jau ne šilumininkų veiklos sritis, konferencijoje daugiau dėmesio buvo skirta tiems darbams, kuriuos nuveikė Lietuvos šilumos tiekimo įmonės modernizuodamos ir tobulindamos savo valdomą ūkį, bei problemoms, kurias tenka spręsti pereinant prie biologinio kuro.

Kalbėdamas centralizuoto šilumos tiekimo įmonių vardu, V. Stasiūnas užtikrino, kad dabartinį šildymo sezoną – kaip ir ne vienerius metus iki šiol – vartotojai be sutrikimų gaus reikiamą šilumos kiekį savo butams ir namams. Tokią galimybę užtikrina daugelis iki šiol atliktų ir toliau nuolat vykdomų projektų modernizuojant, atnaujinant ar pertvarkant į biokurą šilumos gamybos įmones, jų katilines, taip pat pagal galimybes gerinant, atnaujinant šilumos perdavimo tinklų sistemą. Pastarojo dešimtmečio investiciniai projektai leido ženkliai sumažinti šilumos nuostolius perdavimo sistemoje. Lietuvos miestų šilumos perdavimo tinkluose nuostoliai sumažinti vidutiniškai nuo 32 iki 15 %. Pagal pagrindinius rodiklius Lietuva visiškai priartėjo prie modernių Skandinavijos šilumos ūkių rodiklių, kurių tinkluose prarandama apie 12 % šilumos. Sėkmingas šilumos ūkio renovavimas leido radikaliai sumažinti kuro sąnaudas gaminant ir tiekiant šilumą. Jeigu šilumos ūkis nebūtų renovuotas, šiandien gyventojams, besinaudojantiems centralizuoto tiekimo paslauga, tektų kasmet papildomai suvartoti kuro už 487 mln. litų, skaičiuojant 2011 m. kuro kainomis.

LŠTA prezidentas pateikė dar vieną įdomų skaičių: kuro kiekis, reikalingas vienai šilumos kilovatvalandei pagaminti, sumažėjo nuo 101 iki 97 g sąlyginio kuro.

Dar vienas projektas, įgyvendintas valstybės mastu ir padedąs taupiau naudoti šilumą, tai daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitų pastatų įvairiose įrengti automatiniai šilumos mazgai, kurie automatiškai reguliuoja tiekiamos šilumos temperatūrą atsižvelgiant į lauko temperatūros pokyčius. Tai padaryta pageidaujant gyventojams ir sutinkant visiems daugiabučiame pastate esantiems savininkams.

Paminėjome tik kai kurias šilumininkų pastangas siekiant palengvinti mokesčių naštą centralizuoto šilumos tiekimo vartotojams. Pateikti skaičiai lyg ir savaime kelia klausimą: kodėl šių rezultatų vis nepajunta vartotojas? Kodėl būstų šildymo sąskaitos, užuot kritusios, kasmet tik didėja?

Į šį ir daugelį kitų klausimų atsakė Vytautas Stasiūnas.

– Modernizavimo darbų efektas yra pakankamai akivaizdus. Sumažinus nuostolius tinkluose, efektyviau naudojant kurą, t. y. išsiverčiant su mažesniu jo kiekiu ir įgyvendinus daugelį kitų priemonių, kasmet sutaupoma apie 500 mln. litų. Dabar gyventojai už šildymą sumoka apie 1 mlrd. litų. O jei reiktų mokėti pusantro milijardo, tada ir pajustume skirtumą. Suprantama, dar blogesne negu šiandien prasme.

Elementari, visiems žinoma tiesa, kad apie 70 % šilumos kainos sudaro kuras. Todėl šilumos kaina Lietuvai bent jau kol kas yra nustatoma Maskvoje.

Todėl ir šiemet šiluma, kuri gaunama kūrenant gamtines dujas, bus brangesnė negu buvo praeitą šildymo sezoną. Gamtinių dujų kaina (pilyginant tonai naftos ekvivalento) pakilo nuo 1454 (š. m. kovo mėnesį) iki 1873 Lt (š. m. rugsėjo mėnesį). Tuo paaiškinamas ir šilumos kilovatvalandės kainų skirtumas. Vartotojams, kurie gauna biokuro pagamintą šilumą, vidutinė kilovatvalandės

kaina sudarys 20 ct, o kūrenant gamtines dujas gauta šiluma kainuos vidutiniškai 29 ct.

LŠTA prezidentas teigė, jog net ir turtingai gyvenančios Vakarų Europos šalys visais būdais siekia, kad gamtinės dujos nebūtų naudojamos centralizuoto tiekimo šilumai gaminti. Jas pakeičia komunalinės atliekos, menkesnės vertės mediena, netinkama pramonei, kitos biokuro rūšys.

ES direktyvos įpareigoja visas nares, tarp jų ir Lietuvą, sparčiau žengti biokuro įsisavinimo keliu.

Nors pastarasis reikalavimas įrašytas ir mūsų krašto strateginio vystymo planuose, tačiau konkretūs žingsniai yra per lėti. Ir didžiausia bėda yra ta, jog Lietuva iki šiol naudoja daugiau kaip 70 % gamtinių dujų bendrame metiniame kuro balanse.

Vyriausybės institucijoms turėtų ypatingai rūpėti, kad gamtinių dujų naudojimas kurui vis labiau mažėtų, artėdamas prie minimumo, atitinkamai nuolat didėjant biokuro naudojimui. Gamtinėmis dujomis kūrenamų katilinių pertvarkymas bei įrangos pakeitimas į biokuro katilus yra brangus projektas, reikalaujantis didelių investicijų, tačiau atidėliojimas veda į akliavietę. Siekiant svarbiausio tikslo, reikia kasmet pradėti eksploatuoti biokurą naudojančios įrangos, kuri pagamintų apie 100 MW šiluminės energijos. Deja, LŠTA prezidento pateikti skaičiai kol kas labai tolimi nuo šio pageidaujamo grafiko. Pavyzdžiui, 2009 m. įvesta vos 5 MW, o 2010 m. – 10 MW galingumo įrangos.

Projektą reiktų vykdyti nuosekliai, žingsnis po žingsnio, idant ilgai atidėlioti skubūs darbai neatsilieptų dar vienam kainų kilimui, apsunkinančiam vartotojų padėčiai. Šilumos gamintojams reikalinga finansinė parama, tačiau pastaruoju metu įrangos pertvarkymui gauta vos apie 150 mln. vietoj reikalingų 2 mlrd. litų.

Be ilgalaikių tikslų pertvarkant šilumos ūkį taip, kad jis būtų dar efektyvesnis ir palankesnis gyventojams, svarstomos ir greitesnio poveikio

priemonės. Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija pritaria Šilumos ūkio įstatymo pataisoms, kurias pateikė Lietuvos prezidentė ir priėmė Seimas. Kalbama apie šilumos tiekėjų funkcijų konkretesnį apibrėžimą, kad jų atsakomybė apsiribotų ties gyvenamojo namo ar kito pastato šilumos įvadu. Vidaus apskaita ir atsiskaitymas – savininkų įgaliotos institucijos rūpestis. LŠTA prezidento nuomone tai yra svarbus žingsnis apibrėžiant kompetencijas bei atsakomybės ribas ir išlaisvinant šilumos gamintojus nuo jiems nebūdingų funkcijų. Lietuva yra likusi vienintelė ES šalis, kurioje centralizuoto šilumos ūkio darbuotojai privalo ne tik gaminti šilumą, rūpintis jos nesutrikdomu tiekimu, bet ir stebėti paskirstymą viduje, išrašinėti bei pateikti sąskaitas vartotojams. Kitur šilumos tiekėjų rūpestis pasibaigia prie įvadinio skaitiklio, kuris tiksliai parodo, kiek kilovatvalandžių šilumos suvartojo (nupirko) gyvenamojo namo savininkai, įmonės ar įstaigos.

Žinoma, įstatymo pataisos neišsprendžia svarbiausio klausimo, tačiau pratina abi puses – gamintoją ir vartotoją – nuolat mokytis tikslumo, taupumo bei neprimesti svetimų klaidų ar trūkumų tiems, kurie iš tikrųjų nėra ir negali būti už tai atsakingi.

Paprasčiausias ir jau banaliu tampa pavyzdys – kai apleistų, nerenovuoatų, netvarkingų daugiabučių gyventojai, gauta šiluma šildantys ne tiek savo būstus kiek orą, dažniausiai linkę kaltinti tuos, kurie išrašė sąskaitą, t. y. šilumos gamintojus. Iš tikrųjų objektyvų atsakymą randame ES komisarės K. Hedegaard žodžiuose. Susipažinusi ir įvertinusi daugiabučių namų renovacijos eigą (arba, tiksliau sakant, sąstingį) Lietuvoje, ji pasakė: „Aiškiai matyti, kad kažkas netvarkoje su Lietuvos teisės aktais, reglamentuojančiais renovaciją, nes renovacija tiesiog nevyksta“.

Pastarąjį komisarės teiginį patvirtina tiesiog šokiruojantys skaičiai. Lietuvoje yra beveik 39 tūkst. energetiškai netaupių daugiabučių gyvenamųjų namų, tačiau iki šiol renovuota vos apie 200, o dalinai renovuota apie 750 namų. Pagal naują LR Vyriausybės programą nuo 2009-ųjų

kasmet turėjo būti renovuota po 2500 namų, o renovuotas vos vienas (!) daugiabutis.

Neužmirškime, kad šiam tikslui iš Europos Sąjungos lėšų skirtas milijardas litų, tačiau pinigai nepanaudojami. Gyventojai, vis brangiau mokantys už šilumą, turi teisę paklausti, kur dingio milijardas. LRV atsakymas toks: 2009 m. LR Finansų ministerija, Aplinkos ministerija ir Europos investicijų bankas įsteigė JESSICA kontroliuojantįjį fondą, kuris daugiabučių atnaujinimui skyrė apie 785 mln. litų. Pinigai iki šiol nepanaudojami, kadangi tik š.m. rugsėjo mėnesio pabaigoje pagal JESSICA programą Palangoje buvo atnaujintas (modernizuotas) vienintelis daugiabutis namas Lietuvoje. Už daugiabučių namų renovaciją Lietuvoje atsakinga Aplinkos ministerija.

Palyginimui verta pateikti kelis skaičius apie tai, kaip namų apšiltinimo bei šilumos atpigimo problemą spendžia mūsų kaimynė Lenkija. Šalyje per pastaruosius metus renovuota 60 % pasenusių daugiabučių namų. Ryžtingai pakeisti teisės aktai, reglamentuojantys renovavimą; valstybė nutraukė dotacijas už šilumą, įvestas kaupiamasis renovavimo mokestis. Valstybės racionalių veiksmų rezultatas – kasmet 8 mlrd. litų sumažėjusios gyventojų išlaidos už centralizuoto šilumos tiekimo paslaugą.

Pasibaigus konferencijai bei organizaciniams rūpesčiams, buvo proga susitikti su LŠTA prezidentu. Paprašėme, kad kai kuriuos svarbius klausimus, apie kuriuos buvo užsiminta tik prabėgomis, pašnekovas pakomentuotų plačiau. Pavyzdžiui, kai kurių dalyvių išsakyta gana skeptiška nuomonė dėl biokuro ateities. Atseit, brangstant iškastiniam kurui bei senkant jo atsargoms, panaši ateitis laukia ir biologinio kuro. Pertvarę įrangą, projektui skyrę daug lėšų ir pastangų, ne ką laimėsime.

Pašnekovo nuomone, panašūs spėjolimai nėra ir kol kas negali būti pagrįsti jokiais argumentais. Mokslininkai yra apskaičiavę, jog turime tiek komunalinių atliekų, pramonei netinkamos medienos, šiaudų, kitų atsinaujinančių biologinio kuro rūšių, kurių – tinkamai ir šeiminingai panaudojus – pakanka patenkinti visus krašto šilumos vartotojų poreikius. Antra vertus, šilumos

gamintojai absoliučiai nepretenduoja į malkinę medieną, kuri naudojama individualiam šildymui, bei medienos dalį, kuri tinka ir naudojama medžio apdirbimo pramonei. Kalbame apie tas miškų, žemės ūkio ir kitas atliekas, kurios dabar paliktos likimo valiai: supūva, dardo aplinką, prapuola be naudos. O juk iš miškų ir žemės ūkio augalijos atliekų kasmet galima gauti apie 700 tūkst. tonų kuro (skaičiuojant pagal naftos ekvivalentą). Ir pagaliau kokia prasmė iš anksto nuogąstauti užuot pasinaudojus jau sukaupta kitų šalių patirtimi ir ėmusis konkrečių darbų?

Pastaruoju metu tarp greitų priemonių šilumos kainoms sumažinti ar bent stabilizuoti svarstoma idėja dalį Lietuvos elektrinės gaunamų dujų skirti didžiųjų miestų termofikacinėms elektrinėms. Lietuvos elektrinei palikti tik tokį darbo krūvį, kuris leistų aprūpinti šiluma Elektrėnus ir palaikytų stabilų elektros tinklų režimą visame krašte.

V. Stasiūno žodžiais, Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija pritartų tokiam sprendimui. Mat Elektrėnuose gaminama elektros energija, lyginant su kogeneracinių elektrinių galimybėmis, nėra ekonomiškai. Vienai elektros kilovatvalandei pagaminti sunaudojama net 235 g sąlyginio kuro, o didelis šilumos perteklius, susidaręs proceso metu, šildo Elektrėnų ežerą. Kogeneracinėse elektrinėse pakanka 110–120 g kuro elektros kilovatvalandei pagaminti, o šiluma patenka į centralizuoto tiekimo tinklus. Dar vienas argumentas tokio sprendimo naudai yra tai, jog šiuo atveju nereikia jokių technologinių pertvarkymų. Esant politinei valiai bei atitinkamiems juridiniams dokumentams, praktiškai klausimą gali išspręsti dispečerinės tarnybos.

Vėl grįžtame prie ilgalaikių strateginių planų, kurie leistų iš esmės pagerinti padėtį bei palengvinti ir šilumos gamintojų, ir vartotojų rūpesčius. Kiek metų turėtų praėti, kol bus įgyvendinti abu svarbiausi tikslai: šilumos gamybos įmonių pertvarkymas biokurui ir pasenusių namų renovacija? Kada sulauksime pigesnės šilumos?

– Jeigu vien tik lauksime, tai ir nesulauksime, – pakartoja Vytautas Stasiūnas. – Strategija aiški, o jai įgyvendinti reikia ryžtingų žingsnių. Būtina racionaliai panaudoti ES skiriamą šiam tikslui finansinę paramą. Svarbiausia, kad visos valstybinės institucijos, savivaldybės, gyventojai matytų ir suvoktų būsimąją naudą, priimtų atitinkamus sprendimus bei sutelktų pajėgas minėtiems svarbiausiems projektams įgyvendinti.

Klausėte apie terminus. Nors nesiimu prognozuoti, tačiau labai gerai žinau šilumos gamintojų sukauptą didžiulę patirtį bei potencialias galimybes modernizuojant šilumos ūkį. Esant atitinkamam finansavimui, visi šilumos gamybos šaltiniai galėtų būti parengti biokuro vartojimui iki 2020 m. Dėl namų apšiltinimo konkrečiau galėtų pasakyti statybininkai. Tačiau, mano nuomone, per minėtą laikotarpį bent jau 50 % daugiabučių gyvenamųjų namų galėtų būti modernizuoti, atnaujinti ir apšiltinti. ■

Aloyzas URBONAS